

Rodna Gruda

Slovenske korenine in pridih svetovljanstva v literarnih delih Maruše Krese in Brine Švigelj Merat (Brine Svit)

Slovenian Roots and Cosmopolitan Spirit as Presented in Literary Works of Maruša Krese and Brina Švigelj Merat (Brina Svit)

Objavljeno dne/Published on: 08.12.2016

Avtor članka/Article Author: Megi Rožič

Uvod Sodobni literarni ustvarjalki Maruša Krese (1947–2013) in Brina Švigelj Merat – Brina Svit (1954) sta slovenskega rodu, velik del svoje življenjske poti pa sta načrtali v tujini. Maruša Krese je bila rojena v Ljubljani, že v času študija je živela v ZDA, kasneje pa kot novinarka in pisateljica več let v Berlinu. Brina Svit, prav tako rojena v Ljubljani, se je po študiju francoske filologije in primerjalne književnosti leta 1980 preselila v Pariz. Kljub dolgoletnemu življenju v tujini in svetovljanskemu značaju, ki sta ga avtorici razvili skladno s svojo izkušnjo migracije, v svojih delih izpovedujeta, da je slovenski prostor vedno predstavljal tisto geografsko območje, kamor sta se vedno znova radi vračali. Kljub življenju in ustvarjanju v tujini ohranjata s slovenskim prostorom posebno čustveno navezavo, ki jo izkušnja migracije pravzaprav še dodatno poglobi. Obe literarni ustvarjalki sta svojo izkušnjo migracije in življenje v drugem geografskem okolju ubesedili v svojih literarnih delih. Ob izkušnji migracije pa prevprašujeta in izpostavljata tudi svoja razmerja do primarne domovine, slovenske kulture in jezika. V svojih literarnih delih navezavo na tradicijo in slovenski prostor povezujeta s svetovljansko odprtostjo ter elementi iz drugih družbenih okolij in kultur, kjer sta živeli in ustvarjali. To povezovanje ustvarja iz njunega literarnega snovanja izjemno zanimiva literarna dela, nekakšne literarne hibride, ki spodbujajo medkulturnost na eni strani in partikularnost na drugi; promocijo in ohranjanje slovenske kulture ter jezika v povezavi z elementi univerzalnega v kompleksnosti sodobnih globalizacijskih in migracijskih procesov.

Introduction Contemporary literary writers Maruša Krese (1947-2013) and Brina Švigelj Merat, alias Brina Svit, (1954) are Slovenian authors who have led a greater part of their lives abroad. Maruša Krese was born in Ljubljana, studied in the USA, and later worked as a journalist and writer in Berlin. Brina Svit was also born in Ljubljana, studied French philology and comparative literature, and moved to Paris in 1980. Despite the cosmopolitan lives they lived abroad and their experiences of emigration, their works present Slovenia as the geographic environment the two authors loved returning to again and again. Though they lived and wrote abroad, they managed to keep a special emotional bond to Slovenia, additionally strengthened by their emigration experiences. Each author's experience of moving abroad and living in a different geographic environment reflects on her literary works. While experiencing migration, they question and highlight the relationships with their native homeland, the Slovenian culture, and language. In their works, they link their connection with tradition and the Slovenian environment to the cosmopolitan openness and the elements of other social environments and cultures where they lived and wrote. By establishing this link, their works take on an interesting form of a literary hybrid that encourages cross-culturalism on one side and particularity on the other, and promotes and preserves the Slovenian

culture and language in relation to the universal elements in the complexity of contemporary globalization and migration processes.

Življenje kot nomadsko potovanje v literarnem opusu Maruše Krese

Šestdeset let. Skoraj ves čas sem se šla nomada, ampak vedno sem rada prihajala nazaj domov. Lahko se je igrati nomada, kadar veš, da te nekje čaka dom. Vračala sem se, dokler nisem bila skoraj pregnant. /.../ Šestdeset let. Polnih bolečine in veselja. Včasih se mi zdi, da se mi vse, prav vse smeji: otroci, stari parfumi in nogavice, upanja in kitajska krema, nemški slovarji, zdravniško spričevalo, star arabski prstan iz Pariza, padli heroji.

(Krese, 2009)

Maruša Krese v izdanih pesniških zbirkah z naslovi: *Danes* (1989), *Postaje* (1992), *Beseda* (1994), *Še testament se je izgubil*; *Selbst das Testament ging verloren* (2001), *Yorkshire torba*; *Yorkshire Tasche* (2003), *Danes ne*; *Heute nicht* (2009) in *Nenadoma se je stemnilo*; *Plötzlich wurde es dunkel* (2011); kratkih zgodbah *Vsi moji božiči* (2006) in romanu *Da me je strah?* (2012) izpostavlja svojo izkušnjo migracije in učinke te izkušnje na njeno miselnost in življenje. Njena izkušnja migracije je prikazana kot zelo kompleksna, v njeno življenje je prinesla veliko pozitivnih in tudi negativnih konotacij. V prvi vrsti se v svojih delih opredeljuje do te izkušnje kot ambiciozna ženska, ki v spreminjanju geografskih prostorov, potovanjih in selitvah išče osebnostno izpolnitev, uresničitev številnih osebnih teženj in predvsem zadovoljitev svoje sle po svobodi in gibanju, ki jih v spremembah, selitvah in potovanjih lahko udejanja. Avtorica v svojih literarnih delih pogosto izraža svojo intenzivno željo po spoznavanju različnih odtenkov življenja, soočanju z novimi izkušnjami, kraji in ljudmi, po gibanju, tako izpoveduje: *Na poti sem, / na poti, / v krogu na poti, / neprestano na isti poti* (Krese, 2003: 84). Njena želja po gibanju nima vedno jasnega cilja in je pogosto le hrepenenje po tem, da ne bi obstala na mestu, se predala statičnosti, enoličnosti in okostenelosti.

V navezavi na izkušnjo migracije se Maruša Krese v svojih literarnih delih opredeljuje tudi in posebej kot mati, ki vzgaja svoje tri otroke sama, ne da bi pri tem iskala podpore pri partnerju. Otroke vključuje v svoj nomadski način bivanja, v številne selitve in potovanja: *Vedno mi uspe vse izbrisati in začeti na novo: nekam stara sem za to in bil bi skrajni čas, da se s tem sprijaznim. Selim se iz dežele v deželo, iz mesta v mesto, če ne drugega iz stanovanja v stanovanje. Povsod puščam polne selitvene kartone, ki jih bom nekoč prišla iskat. Nekoč. Pravzaprav mora to boleti tudi otroke* (Krese, 2006: 24). S takim načinom življenja ruši tradicionalno podobo matere kot tiste, ki otrokom nudi stalnost, stabilnost in oporo, sidrišče in metaforično tudi stalen prostor, kamor se lahko vedno znova vračajo. Njeno osebnost in življenje zaznamujejo tranzicije in izjemna želja po spremembah, to vključuje tudi spremembe bivanjskega prostora. V izpolnjevanju vloge matere se posledično pogosto spopada s hudimi občutki krivde, ker svojim otrokom ne nudi sidrišča, temveč jih vključuje v nenehne spremembe in premike. Pri izpolnjevanju vloge matere se pogosto znajde tudi v precepu, razdvojena med svojimi osebnimi željami po gibanju in svobodi ter potrebami in željami otrok, tako piše: *Spet sem zamudila, / včerajšnje zvezde na nebu. / Prala sem plenice.* (Krese, 2001: 50)

V svojih težnjah po gibanju in prehajanju meja Maruša Krese v svojem opusu izpostavlja tudi, da ne želi biti določena z nacionalno in kulturno pripadnostjo. Koncepta meja in narodnosti ne dojema kot omejujoča, njen izvor – njena slovenskost tako zanjo ne predstavlja določujoče kategorije. Izpostavlja, da je bila večino svojega življenja razpeta med različnimi geografskimi, nacionalnimi in kulturnimi prostori, da je živela tako rekoč v nadnacionalnem in nadkulturnem položaju ter da je iz vsake kulture in nacionalnega prostora črpala le tisto, kar se ji je zdelo vredno ohraniti in s čimer je želela živeti in prežeti svoj bivanjski prostor. Kljub njenemu svetovljanskemu duhu in odprtosti izpoveduje, da ni nikjer zares našla pravega občutka domačnosti in sprejetosti, dom je v njenih opisi pogosto zgolj abstraktna kategorija, bolj vezana na občutke in ljudi kot na konkretne geografske lokacije: *Stojim na križišču /.../ doma ni* (2003: 80). Takšno pojmovanje doma ponotranjijo tudi njeni otroci, tako piše s pozicije hčerke Ane: *Moj dom je moja mami, / je Ana davno dejala. / Vlečemo se iz puščave v puščavo, / čakamo na mostu, / preizkusili smo morja, / kupujemo preproge /.../ tuji jeziki nam poženejo korenine, / nihče v družini ne sanja v ednini, / turški čajnik nam odkrije nomadstvo, / glave počivajo na kitajskih blazinah* (1989: 72). Deloma lahko težnje po domačnosti udejanja z občasnim vračanjem v Ljubljano, vendar tudi tu lahko ostane le za kratek čas.

Nomadstvo je v njenem avtobiografskem literarnem opusu predstavljeno kot način življenja Maruše Krese: *vsemu, kar v življenju naredim, / sledijo tri pike ... / ampak le te tri pike vedo ... / le te so zanimive ...* (1992: 51), vendar je tudi edini način, ki lirskemu subjektu prinaša zadovoljitev pričakovanj in v katerem lahko najde smisel svojega življenja in bivanja. Samo v nenehnem iskanju novih izkušenj lahko živi zadovoljujoče in izpolnjeno. V tej poziciji najde tudi spodbude za literarno ustvarjanje in navdih za svoja dela. V svojem literarnem opusu se tako Maruša Krese pogosto opredeljuje tudi kot umetnica, literarna ustvarjalka, ki prav v novih izkušnjah in menjavanju geografskih prostorov najde navdih za svoja literarna dela.

V svojih delih Maruša Krese izraža, da je v njej nakopičene preveč življenjske energije, da bi lahko ostala zakoreninjena v tradicionalnih vlogah matere in žene, izraža: *v meni je preveč za zakon in otroke, /.../ preveč za gospodinjo* (1989: 7). Zato poskuša hkrati uresničiti in izpolniti več življenjskih vlog; ženske, matere, umetnice, te težnje jo pogosto vodijo v osebne boje in nezmožnost harmonizacije različnih delovalnih vlog, tudi v hude občutke razdvojenosti: *do včeraj sem držala v rokah / še svojo poslednjo iluzijo. / O tem, da sem morda srečala ljudi, / o tem, da je lepo živeti, / o tem, da v sebi nisem emigrant // Živim v anonimnem mestu, / hladnem in meglenem, / oči zapiram in si želim / noči brez sanj, noči brez spominov* (1995: 93). Ta kompleksnost, ki se pogosto preveša tudi na rob shizofrenosti, jo pogosto utruja, vendar drugače ne zmore in ne zna živeti.

Maruša Krese v svojem literarnem opusu odpira nove poglede na sodobne človeške identitete, predvsem identitete migrantov, ki se izgrajujejo v skladu z menjavanjem njihovih geografskih prostorov, kulturnih in socialnih okolij, s katerimi prihajajo v stik, tako izpoveduje in pretresa lasten identitetni položaj: *so bili dnevi, ko je nosila meglo Berlina. /.../ ko se je v posteljo skrila. /.../ ko je sonce lovila. /.../ ko se je v New Yorku zgubila. /.../ ko je zgrešila Pariz /.../ ko je okno zaprla. /.../ ko je tema postala. /.../ ko je sanje zavrгла* (1989: 17). Vsako geografsko območje in kulturno ozadje izrazito zaznamuje njeno identiteto. Kljub temu pa je nacionalne in kulturne značilnosti ne omejujejo in se z njimi ne obremenjuje. Tako tudi navezavo na svojo primarno domovino, takrat še Jugoslavijo, v delu *Vsi moji božiči* izrazi v obliki spominov na ključna leta njenega razpada, ko je sama boj za osamosvojitve Slovenije doživljala na daljavo, med življenjem v Berlinu: *Težko je najti prave besede za tesnobo, ki te navdaja, ko hodiš po mestu, ki bo od zdaj naprej rastlo, in misliš na deželo, kjer si doma, in veš, da bo preteklo le malo časa, da bo vse hudič pobral. Mogoče pa so se Slovenci le pametno odločili. Ne vem. Zakaj nisem ostala takrat pri osemnajstih letih v Avstraliji ali pozneje v Ameriki, ali v Londonu? Zakaj nisem daleč stran od Evrope, nekje na toplem, ob morju? Odlična vprašanja. Prava božična.* (Krese, 2006: 31) Ob teh dogodkih ne čuti potrebe po aktivizmu in vključitvi v politično dogajanje v razpadajoči Jugoslaviji, ampak zgolj željo, da bi se nahajala nekje drugje, da bi bila čim manj vpletena v politična dogajanja in nastalo situacijo, predvsem pa, da ne bi bila v tem ključnem času ravno v Berlinu.

V zadnjem izdanem literarnem delu, v romanu *Da me je strah?*, ki ga v grobem lahko vzporejamo z njeno družinsko zgodbo, Maruša Krese motivira svojo razcepljenost in notranji nemir, ki jo ženeta v spremembe in nenehno iskanje novih izkušenj, v menjavanje prostorov bivanja in potovanja. V romanu izpostavi tri prvoosebne pripovedovalce, ki poosebljajo njeno mater, očeta in njo samo, ona se v pripoved romana vključi kot otrok in z razvojem pripovedi lahko kot bralci spremljamo njen osebni razvoj in prehod v osebnost odrasle ženske. V

tem literarnem delu avtorica prikazuje dogajanje po drugi svetovni vojni in družinsko situacijo, skozi lastno perspektivo in perspektivo njenih staršev. Izpostavlja, da zaradi ideološke situacije, ki je zavladovala po drugi svetovni vojni, in v katero sta bila njena starša intenzivno vključena, ni nikdar doživela pravega družinskega življenja in potrebe po sidrišču, ki jo tradicionalno nudita družina in korenine. Posledično tega občutka na nek način ni znala pričarati niti sama svojim otrokom. Tudi v romanu izpostavlja svojo željo po gibanju in spoznavanju novega: *Muzeji, galerije, nova mesta, velika mesta. Drugi ljudje. Barve. Vonji. Čim dlje, bolj stran od Ljubljane. Stran od varnosti in poznanega nelagodja. Spanje po parkih in železniških postajah in včasih v kakšni spiritualni komuni. Na trenutke se mi zdi, da so še luna in zvezde tam čez mejo drugačne. Lačna sem vsega* (Krese, 2012: 158).

Kljub njeni svetovljanskosti in izrazitem mešanju značilnosti različnih nacionalnih prostorov in kulturnih ozadij, ki se pojavljajo v literarnih delih Maruše Krese, lahko zaznamo, da ohranja slovenski prostor, predvsem Ljubljana, v njeni zavesti posebno mesto, morda predvsem zaradi navezave na ljudi, ki so ji blizu in tam živijo. V enem od intervjujev je avtorica tudi izrazila, da se je v Ljubljano vedno rada vračala, slovenstvo pa jo je dušilo (Pogledi, 2013) Tudi v zbirki kratkih zgodb *Vsi moji božiči* izraža svojo potrebo po vračanju v Ljubljano od časa do časa, posebej za praznike, te ponovno zaznamuje s potjo in premiki, predvsem zato, da bi se izognila potrebi po kiču in pretirani prijaznosti, ki med prazniki obdajajo ljudi. Slovenski jezik ima v njenem literarnem ustvarjanju posebno mesto, saj je avtorica svoja dela tudi med bivanjem na drugih geografskih območjih pisala v slovenskem jeziku. V drugih jezikih so izhajala v prevodih, kljub dolgoletnemu bivanju v tujini in njeni večjezičnosti.

Življenje v medprostoru dveh jezikov in kultur v literarnih delih Brine Švigelj Merat – Brine Svit

Brina Švigelj Merat – Brina Svit je v vseh doslej izdanih pripovednih literarnih delih z naslovi: *April* (1984), *Navadna razmerja* (1998), *Con brio* (1998), *Smrt slovenske primadone* (2000), *Moreno* (2003), *Odveč srce* (2006), *Coco Dias ali Zlata vrata* (2009), *Hvalnica ločitvi* (2011), *Noč v Reykjavíku* (2012) in *Slovenski obraz* (2014) – preko avtobiografsko zasnovanih literarnih likov – izpostavila svojo izkušnjo migracije. Zelo zanimivo dejstvo, ki ga kot bralci lahko zaznamo pri kronološkem branju njenih del, je tudi, da se njeno razmerje do izkušnje migracije, odnos do slovenskih korenin, tradicije in maternega jezika, spreminja skladno z njenim literarnim razvojem. V svojih avtobiografsko zasnovanih literarnih delih avtorica tudi razrešuje nekatere konflikte, vezane predvsem na družinska razmerja. V svojih literarnih delih avtorica izpostavlja tudi izgradnjo lastne identitete, ta se spreminja in izgrajuje vzporedno z njenim bivanjem na drugi geografski lokaciji.

V literarnem prvencu *April* avtorica izpostavlja začetne poskuse vraščanja v novo življenjsko okolje, v Pariz, ki ga sprva doživlja kot odtujeno in hladno mesto, že v tem delu se njenim replikam v slovenskem jeziku pridružujejo besede v francoskem jeziku: *sama sredi teh tujih ljudi, in vendar mi je njihov jezik zmeraj bližji, včasih se zalotim sredi sanj, rečem namreč amor ljubezni in soleil soncu* (Svit, 1984: 14). Z vidika prikazovanja izkušnje migracije je posebej zanimivo literarno delo *Navadna razmerja*, ki je zastavljeno kot pisemski roman. Predstavlja korespondenco med Brino Svit in novinarjem Petrom Kolškom, on je v času njune korespondence v Ljubljani, ona v Parizu. V tem delu Brina Svit motivira svojo odločitev za migracijo v Pariz z željo po iskanju boljših življenjskih možnosti. Hkrati pa izpostavlja tudi, da je kljub življenju v Parizu še vedno zelo izrazito

navezana na Slovenijo. Izkušnja migracije v njenem pojmovanju ni dejanje zanikanja korenin, temveč iskanje same sebe – na novi geografski lokaciji. Hkrati izpoveduje tudi, kaj ji Pariz ponuja v primerjavi z Ljubljano; je namreč odprto, kompleksno in zelo kozmopolitsko mesto, ki ji ne dovoljuje, da bi se nanj preveč in pretirano navezala. Ponuja ji neskončne možnosti aktivnega preživljanja časa, seznanjanja z drugimi in drugačnimi kulturami in jo vsak dan preseneča s svojo odprtostjo. Hkrati pa poudarja, da Francija ni njena dežela, saj se izogiba pretiranim in odvisniškim navezavam na eno geografsko ali nacionalno območje. Izpostavi, da so ji izkušnja migracije in posledično oddaljitev od družinskih razmerij v Sloveniji ter odprtost novega mesta, kamor se je priselila, omogočili tudi razrešitev nekaterih konfliktov in napetosti v razmerju do primarne domovine in družinskih odnosov. Izkušnja migracije ji je omogočila raziskovanje medprostora med dvema nacionalnima in kulturnima prostoroma, tudi jezikoma, ta medprostor je nepredvidljiv, prav zato pa zelo vznemirjujoč, tako izraža: *Francija ni moja dežela. Francija je dežela, v kateri živim, v kateri sta se rodila in hodita v šolo moja otroka in kjer dela moj mož. Francija je dežela, v kateri sem se posvojila s F.P., vzljubila Stendhala, odkrila film, Ciorana in velik del same sebe. V Franciji so mi postale bližnje druge dežele, Portugalska na primer, Španija in Italija, in v Franciji sem razumela, da univerzalen pomeni predvsem partikularen. V Franciji, na dolgih in senčnih bulvarjih njene metropole, se počutim sama na svetu in imam občutek, da se mi lahko še vse zgodi. Francija, oziroma ulica, kjer živim, je oddaljena tisoč dvestopetintrideset kilometrov od hiše moje mame, od mesta mojih staršev, od ulice moje mladosti, kar je ravno prava razdalja za izostritev vida na te motne in boleče stvari, ki so – vsaj zame – starši in dom. /.../ Francija kljub vsemu ni moja dežela, in če bi morala izbirati, bi raje kot Rilke apatridno tavalala od enega gradu do drugega in kot Marina Cvetajeva rekla, da tako ali tako živimo zmeraj v tujini.* (Svit, 1998: 114–115)

V delu *Navadna razmerja* Brina Svit izpostavlja tisto, kar jo najbolj izrazito veže na njeno primarno socializacijo in domovino – slovenski jezik. Do tega jezika goji zelo izrazito in intimno navezavo, prav ta čustvena navezava ji – kljub dolgoletnem bivanju v Parizu in dvojezičnosti na ravni vsakdanjega sporazumevanja – sprva tudi preprečuje pisanje svojih literarnih del v francoskem jeziku, tako izraža: *[...] pisati v maternem jeziku je kot zatavati v domači gozd, med znana debla, pod varne krošnje. Pisati v slovenščini je odložiti orožje, je čutiti nezaceljene rane, je vedeti za svojo kri in druge tekočine, je držati za roko svoje otroštvo. Napisala sem ti, da je ta jezik občutek doma. Da je ta jezik edini, ki me lahko boli, ki me lahko radosti, v katerem se lahko ljubim.* (Svit, 1998: 126) Zaveda se, da jezik pri svojem nastajanju in artikulaciji za sabo skriva globlje miselne in duševne procese posameznika, vključuje notranji miselni tok, ki pri njej še vedno poteka v slovenščini. Prav preko jezika tako ohranja povezavo z najbolj osrečujočimi, primarnimi in tudi ranljivimi obdobji otroštva in mladosti. Izpostavlja, da pisati v slovenščini sredi Pariza zanjo pomeni začutiti svoj jezik in kulturo bolj intenzivno in blizu kot takrat, ko je še živela v Sloveniji. Intenzivnost te navezave povzroča tudi dejstvo, da slovenščina sredi Pariza postaja zanjo vedno manj dostopna v obliki živega govora in mora tako v njeno ohranjanje vložiti veliko miselnega napora in vaje. Dejanje literarnega ustvarjanja je tako tudi v službi ohranjanja njene slovenske jezikovne identitete. S kronološko analizo njenih del bralcu postane jasno tudi, da preko literarnega ustvarjanja avtorica izgrajuje svojo osebno identitetno, v svoja literarna dela vpleta številne dileme, dvome in prepreke, s katerimi se sooča v novem okolju in jih postopoma tudi razrešuje. Brina Svit izpostavlja, da pomeni prav življenje v drugem mestu in kulturi nenehno soočenje z drugačnim, novim, neznanim, prav v tem položaju najgloblje pretresa svoja osebna stališča, nazore in osebnostno pozicijo; prepričuje svojo identiteto.

Vsa literarna dela Brine Svit so izrazito zaznamovana z avtobiografskimi prvinami in posledično pogosto prežeta tudi z navezavami na slovenski prostor, kulturo in jezik. Njeni literarni protagonisti so sicer svetovljani, pogosto mešanega porekla, poliglotti, predvsem v njenih zgodnjih literarnih delih pa imajo pogosto slovenske korenine, dogajalni prostori njenih del se dotikajo slovenskega prostora (Bled, Zagrajec, Ljubljana), poudarjajo in kombinirajo partikularnost slovenskega prostora in kulture z globalnimi in univerzalnimi konotacijami in značilnostmi.

V literarnem delu *Moreno*, ki je z vidika jezikovne identitete posebej zanimivo delo, Brina Svit problematizira jezikovni prehod od pisanja v slovenskem k pisanju v francoskem jeziku. Ta prehod prikaže kot zelo čustven in hkrati blagodejen, za prehod se odloči zato, ker ne verjame v možnost suverene in srečne dvojezičnosti pri literarnem ustvarjanju. V tem kontekstu se znajde ujeta med dvema jezikoma, v dilemi med dvema kulturnima ozadjema, ki ju ta jezika podpirata, in zaradi tega tudi v neke vrste identitetni razdvojenosti. Ta vmesni prostor pa ji hkrati nudi tudi bolj odprt in kompleksen pogled na svet, v tem položaju zares začuti in vzljubi svojo primarno

kulturo in predvsem jezik, izraža: *Uradno sem postala Slovenka šele mnogo kasneje, leta 1992, po tem, ko sem že dolga leta živela v Franciji in bila istočasno tudi Francozinja /.../ in zdaj sem na tem, da zapustim ta jezik, za katerega sem se borila vsak dan v dvajsetih letih, odkar živim v Parizu? Kajti jezik se mora redno zalivati kot rastlino, sicer se posuši in umre. V mojih dneh visokega sonca sem hvaležna usodi, da me je raztrgala med dve deželi in dva jezika, kajti dva je več kot eden.* (Svit, 2003: 27)

Prehod k pisanju v drugem jeziku predstavlja tudi spremembo miselnosti, na nek način tudi osvoboditev, metaforično porušenje meja, nudi razširjeno perspektivo in potujitveni učinek, odmik od nacionalnih determinant in vstop v medprostor mešanja in nedoločenosti, tako izraža: *Nisem več Jugoslovanka, nisem več prava Slovenka, nisem prava Francozinja /.../ Izvenskupinska. /.../ Izven nacionalnih skupnosti, izven skupnosti, družin, skupin, krogov in fundacij vseh vrst ... Na robu, kot ta pot, ki se spušča v akcijski gozd /.../ Naredila sem še zadnji korak: zapustila sem materni jezik. Ali še bolje: ne bivam več v njem. Ne bivam usodno, zavestno, bratsko, kot pravijo neiskreno neiskreni romantiki in neiskreni disidenti, ki nimajo izbire: prebivam v jeziku in ne v državi. Moj jezik ni več moj edini dom in moje edino obzorje. Ali to pomeni, da nisem od nikogar? Da me nič več ne zavezuje? Ne bi rekla. Svobodna? Ne verjamem, sicer pa ne vem natančno, kaj to pomeni. Recimo na poti, ja, na poti ...* (Svit, 2003: 93)

Z začetki literarnega ustvarjanja v francoskem jeziku je v literarnih delih Brine Svit opaziti spemembe tudi v zastavi njenih literarnih protagonistov, ti namreč nimajo več slovenskih korenin in ne govorijo slovenskega jezika, postajajo vedno bolj nacionalno mešani, celo nedoločeni in neobremenjeni z izvorom, tudi večjezični. Te lastnosti, ki se kažejo v njenih literarnih delih, ponazarjajo avtoričino pomiritev in razrešenje nekaterih konfliktov in dilem v navezavi na prostor in kulturo njene primarne socializacije, predvsem pa na problematična družinska razmerja. Prav ta pomiritev pa pomeni še dodatno utrditev vezi s slovenskim prostorom in neobremenjeno vračanje vanj. Tako v delu *Hvalnica ločitvi* avtorica izpostavlja, da goji do slovenskega prostora posebno navezavo, da se v Slovenijo vedno znova rada vrača, sicer ne v rojstni kraj, v Ljubljano, ker si ji ta zdi provincialna, obožuje pa Primorsko, v vasi Zagrajec preživlja lepe in izpolnjujoče trenutke: *Jaz imam raje Pariz, Buenos Aires ali našo vasico nad Trstom in Devinskim gradom. Ime ji je Zagrajec, šteje štirideset duš in petnajst hiš. Naša je čisto na robu, nekaj kilometrov od bivšega mejnega prehoda. Pogled na trte, morje, laguno je čudovit, nebo širše kot drugje, naši sosede bolj tipično slovenski, ker me ves čas opominja, da nismo v idili, ampak v realnem svetu. /.../ Dovolj je, da se povzpnem še nekaj kilometrov višje, do te vasice z gradom v razvalinah. Usedem se pred našo hišo in zagledam predse: tu imam vse, kar potrebujem.* (Svit, 2011: 64–65)

V zadnjem doslej izdanem literarnem delu *Slovenski obraz* se Brina Svit ponovno ciklično vrača na tematiko, ki je zelo povezana s slovenskim prostorom, vendar na drugačnem, izrazito medkulturnem nivoju. V tem delu se osredinja na slovenske emigrante druge in tretje generacije, ki živijo v Argentini in doživljajo svojo slovenskost globlje in intenzivneje kot Slovenci v matični državi, četudi so morda Slovenijo obiskali samo enkrat. Ob tem pa avtorica prevprašuje lastnosti, ki nas določajo kot Slovence in ugotavlja, da je to le neke vrste konstrukt in imaginarna kategorija, občutek pripadnosti pa tisti, zaradi katerega čutimo potrebo po identifikaciji z določeno narodno skupnostjo. Ob tem preko pripovedi razgrinja tudi slovensko narodno zgodovino in ključne zgodovinske trenutke, ki so zaznamovali slovenskega človeka in njegovo identiteto. Ob tem izpostavlja življenjske zgodbe ljudi, ki so šele v zrelih letih odkrili svoje slovenske korenine in se začeli učiti slovenskega jezika, pa tudi mlade generacije, ki ne čutijo več potrebe po tem, da bi branili in se bojevali za slovensko nacionalno idejo, svojo slovensko plat dojemajo kot obogatitev svoje svetovljanskosti, tako jih označi: *Ti, ki jim ni treba nič braniti, ampak vse osvojiti. Ti, ki dodajajo. Ki so prožni in gnetljivi. Ki so bogati, ker imajo več domovin, od katerih ni nobena prava, ki bi zakrivala drugo in jim omejevala svet. /.../ Ti, ki so večkulturni, kar pomeni, da premorejo tisto nujno potrebno distanco, da vidijo samega sebe v njej, ta zdravilni interval, ki jih okrepi. Ti, ki so se že od malih nog naučili širiti meje svojega sveta, kajti vsaka stvar, ki jo vidijo okoli sebe, ima vsaj dve, tri imena: miza je tudi mesa, nebo cielo, oblak nuble, sonce sol in tako naprej.* (Svit, 2014: 126)

Sklep

Maruša Krese in Brina Švigelj Merat – Brina Svit v svojih avtobiografskih literarnih delih izpostavljata svojo izkušnjo migracije in ta je izrazito zaznamovala njun literarni opus. Po preselitvi na novo geografsko območje obe ustvarjalki izpostavljata bolj izrazito prevpraševanje svoje nacionalne, kulturne, jezikovne in identitetne pozicije. Obe literarni ustvarjalki izražata, da sta prav izkušnja migracije in fizična oddaljitev od slovenskega prostora

pripomogli k dejstvu, da sta svoj materni jezik in kulturo začeli vrednotiti na nekem višjem nivoju, jo izrazito ceniti in upoštevati.

Hkrati pa poudarjata tudi, da sta z izkušnjo migracije začeli kategorije nacionalnosti, kulture vrednotiti drugače, pridobili sta bolj odprt in kompleksen pogled na svet. V odprtosti, svetovljanskosti in tudi večjezičnosti, ki sta jo pridobili, njuna slovenskost ni ogrožena, predstavlja obogatitev in tisto primarno kulturno, socialno in jezikovno vez, ki ostaja zelo pomembna in temeljna. To partikularnost slovenske kulture in jezika v svojih delih združujeta z elementi globalnega. Njuna literarna dela tako predstavljajo hibrid, ki v sebi združuje elemente, ki izvirajo iz slovenske kulture, jezika in skupnosti in jih kombinirata z globalnim. To ne pomeni opustošenja slovenskega literarnega in kulturnega prostora, temveč promocijo na medkulturni ravni in obogatitev.

Slovenski jezik se v delih obeh literarnih ustvarjalk pojavlja kot zelo pomemben element in pravzaprav edini element slovenskosti, ki ga v svoji svetovljanski naravnosti in težnjah po nadnacionalnosti ter predvsem neomejenosti z mejami, obe literarni ustvarjalki zelo zavestno in intenzivno ohranjata. Pri Maruši Krese se to kaže v ohranjanju pisanja literarnih del v slovenskem jeziku. Pri Brini Svit pa v opisu jezikovanga prehajanja k pisanju v francoskem jeziku in v posebnem mestu, ki ga kljub temu slovenščina ohranja v njeni zavesti in življenju.